

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 4 mars 1924 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning rörande statskontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar av företag inom vårt näringsliv.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionen nr 179 i första kammaren av herrar *K. G. Westman, Johansson* i Friggeråker, *Svenson* i Eskhult, *Ericson* i Obergå, *Nilsson* i Gränebo, *Schedin* och *Andersson* i Eliantorp samt motionen nr 269 i andra kammaren av herrar *Johansson* i Kälkebo, *Westman* i Brobygård, *Karlström* i Lummelunda, *Gardell, Pettersson* i Stäringe, *Johanson* i Hallagården, *Lindgren* i Dingelvik, *Johanson* i Hörninge, *Ryberg, Månsson* i Backa, *Olsson* i Golvvasta, *Johansson* i Bro, *Nilsson* i Vibberbo, *Johansson* i Brånalt, *Strindlund, Persson* i Trången, *Petersson* i Broaryd, *Svensson* i Grönvik, *Nilsson* i Hörby och *Andersson* i Grimbo.

I motionerna, vilka äro lika lydande, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till innevarande riksdag framlägga förslag till lagstiftning rörande statskontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar av företag inom vårt näringsliv.

Beträffande de skäl, som av motionärerna anförts till stöd för berörda hemställan, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionerna.

Frågan om åtgärder från det allmännas sida för vinnande av översikt och eventuellt kontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar inom vårt land har upprepade gånger varit föremål för överväganden inom riksdagen.

Historik.

Vid 1910 års riksdag väckte sålunda herr Palmstierna inom andra kammaren en motion, vari hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt låta utföra en undersökning angående inom landet befintliga karteller och truster i syfte att kunskap måtte erhållas om deras antal, beskaffenhet och arbetssätt m. m., samt att Kungl. Maj:t med stöd av den erfarenhet, denna undersökning komme att lämna, ville låta uppgöra och för riksdagen framlägga förslag till sådana åtgärder, varigenom möjlighet bereddes att vinna en kontinuerlig översikt av kartell- och trustväsendets utveckling och verksamhet i Sverige.

1910 års riksdag.

Medan andra kammaren biföll det i motionen gjorda yrkandet, avslög åter första kammaren såväl motionen som ock ett av kammarens första tillfälliga utskott med anledning av motionen framställt förslag, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta anordna en väsentligen statistisk utredning angående inom landet befintliga kartellers och trusters organisation och verksamhetssätt ävensom åstadkomma en utredning om kartell- och trustfrågans läge i andra stater.

*1911 års
riksdag.*

Med anledning av att frågan sålunda förfallit vid 1910 års riksdag upprepade herr Palmstierna vid följande års riksdag sin motion, men föranledde den ej heller då på grund av kamrarnas stridiga beslut till någon riksdagens åtgärd.

*1911 års
trustsakkunniga.*

På grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades emellertid den 22 december 1911 av chefen för finansdepartementet sakkunniga med uppdrag bland annat att verkställa utredning angående förekomsten inom landet av trusters och karteller, deras inverkan på landets ekonomiska liv och framför allt på prisbildningen. Efter det utredningen i nu nämnda hänseende under senare hälften av år 1913 tagit sin början, blev densamma avbruten på grund av världskrigets utbrott utan att sedan av de sakkunniga återupptagas.

*1913, 1916,
1917 och 1919
års riksdagar.*

Vid 1913, 1916 och 1917 års riksdagar samt vid 1919 års lagtima riksdag väcktes motioner, avseende monopolförhållanden inom särskilda näringsgrenar berörande handeln med petroleum, mineraloljor, tillverkning och import av socker samt handeln och industrier inom livsmedelsbranschen, men blevo samtliga dessa motioner av riksdagen under hänvisning till bl. a. den åt trustsakkunniga uppdragna utredningen avslagna.

Vid 1917 års riksdag yrkades därjämte i en av herr Palmstierna fram-buren motion, att Kungl. Maj:t måtte åt de trustsakkunniga lämna i uppdrag att verkställa utredning och framlägga förslag till de åtgärder, vilka befundes erforderliga för att i de fall, då viktiga samhällsintressen berördes, samhällets krav måtte kunna gent emot monopolföretag bevakas. Ej heller denna motion föranledde emellertid någon riksdagens åtgärd, i det att, sedan densamma bifallits av andra kammaren, första kammaren lämnade den utan bifall av den anledningen, att det åt de trustsakkunniga givna uppdraget ansåges innefatta jämväl befogenhet att framlägga förslag till lämpliga befunna åtgärder i det åt de sakkunniga för utredning hän-skjutna ämnet.

*1920 års
riksdag.*

Vid 1920 års riksdag väcktes motioner inom första kammaren av herrar Wohlin och K. G. Westman m. fl. samt inom andra kammaren av herrar Olsson i Kullenbergstorp och Westman i Brobygård, uti vilka motioner, med hänvisning till föreliggande engelska och danska regeringsförslag såsom lämpliga förebilder, hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skri-

velse till Kungl. Maj:t anhalla om skyndsamt utarbetande och framläggande till nästkommande riksdag av en provisorisk lag rörande statskontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar inom industri och handel.

Över motionerna avgav andra lagutskottet ett den 23 april 1920 dagtecknat yttrande, däri utskottet anförde i huvudsak följande:

Det synes utskottet uppenbart, att den tendens till sammanslutning i monopolistiskt syfte, som i form av truster och karteller framträtt inom näringslivet i vårt land liksom i de flesta andra länder, bör av statsmakterna följas med den största uppmärksamhet. Att bildandet av truster och karteller i vissa avseenden kan medföra nationalekonomiska fördelar, synes icke kunna bestridas. Genom driftskoncentration, enhetlig arbetsledning, modernare organisation och varornas standardisering kunna sålunda produktionskostnaderna nedbringas. På grund av den större möjligheten att samtidigt överskåda det förefintliga behovet av viss vara och tillverkningens storlek kan en sammanslutning av dylik art därjämte undvika en icke önskvärd överproduktion.

Men såsom motionärerna med rätta framhallit kunna ifrågasvara sammanslutningar inom näringslivet, om de få utveckla sig obundna och utan övervakning från det allmännas sida, även medföra verkningar, vilka såväl ur nationalekonomisk som social synpunkt äro ofördelaktiga och böra föranleda ett ingripande både i samhällets och den enskilde konsumentens intresse. Möjligheten till kapitalbesparing kan sålunda motverkas genom överkapitalisering, såsom välbekanta exempel både från vårt eget och andra land givit vid handen. Så länge den fria konkurrensen mellan flera företag inom samma område består, är en faktor för handen, som verkar i riktning att skydda konsumenterna mot alltför högt uppskruvade priser. I den mån en sammanslutning i monopolistiskt syfte lyckas i sig förena alla eller det övervägande antalet företag inom samma arbetsområde, bortfaller denna faktor, och erfarenheten har visat, att dylika sammanslutningar i talrika fall begagnat sin maktställning icke blott till att åsätta sina tillverkningar oskäligt höga en gros-pris utan även, i syfte att nedslå konkurrens, till att förmå detaljhandlarna att ingå avtal om att endast saluhålla sammanslutningens varor eller att försälja varor tillverkade av andra till pris ej understigande sammanslutningens o. s. v.

De olägenheter de i nutidens näringsliv allt vanligare monopolistiska sammanslutningarna visat sig innebära såväl ur det allmännas som den enskildes synpunkt, där de fått ohejdat utveckla sig, hava föranlett, att problemet om lagstiftningens ställning till dem trängt sig fram till beaktande inom det stora flertalet av moderna kulturländer. De allvarliga studier och de talrika lagstiftningsåtgärder, som i utlandet föranletts av ifrågasvarande sammanslutningsrörelse, hava lagt i dagen såväl problemets stora betydelse som även svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt reglera dessa företeelser inom näringslivet. Vid lagstiftningen hava i detta avseende tre olika utvägar föreslagits och försökts: förbud, förståtligande och kontroll. Med hänsyn till fragans läge vid innevarande riksdag synes det icke vara erforderligt att lämna en redogörelse för de omständigheter, under vilka var och en av dessa utvägar försökts, och de erfarenheter, som i fråga om var och en av dem vunnits.

Det förslag utskottet anser sig böra framlägga är nämligen i främsta rummet tillkommet i syfte att få till stånd en myndighet med andra och bättre möjligheter än en vanlig svensk kommitté att verkställa tillförlitliga

utredningar om de monopolistiska sammanslutningarnas verkningar inom vårt näringsliv, speciellt med avseende å prissättningen å produkterna, för att på detta sätt erhålla erforderliga utgångspunkter för bedömandet av frågan om de åtgärder, som böra vidtagas. Det är för detta ändamål utskottet förordar en provisorisk lagstiftning.

Det synes icke troligt, att med den utredningsmetod, som hittills följts och som är den vid andra utredningar vanliga, ett resultat skall kunna vinnas, vilket skulle i enlighet med den hittills följda planen kunna läggas till grund för en definitiv lagstiftning, åtminstone synes ett sådant resultat icke kunna vara att påräkna inom en nära framtid.

Den engelska kommittén hemställer i sitt förslag om vidtagande av undersökningsåtgärder, däribland inrättande av en domstol med vidsträckt befogenhet att verkställa undersökningar och avgiva yttranden.

Även i Danmark är en liknande anordning under överbäggande. I »Förslag til midlertidig Lov om offentligt Tilsyn med visse Virksomheder», framlagt för folketinget den 8 oktober 1919, har den danska regeringen föreslagit inrättandet av ett kontrollråd med uppdrag att utöva tillsyn över monopolistiska sammanslutningar inom produktion och omsättning, däri inbegripet transportväsen, infordra upplysningar och avgiva yttrande.

I Norge har det likaledes ansetts nödvändigt att bereda den »Trustkommission», som där tillsatts, särskild möjlighet att inhämta upplysningar, och i detta syfte har en särskild »Lov om meddelelse av oplysninger till Trustkommissionen» utfärdats den 14 april 1919.

När utskottet för vårt lands räkning förordar en provisorisk lagstiftning i här föreliggande ämne, avser utskottet närmast att få till stånd en efter våra förhållanden organiserad myndighet med särskild befogenhet att inhämta erforderliga upplysningar. Givetvis kan en sådan myndighets verksamhet anses innebära en viss kontroll över de monopolistiska sammanslutningarna i vårt land, men denna kontroll skulle icke innesluta en självständig befogenhet för den ifrågasatta myndigheten att meddela sammanslutningarna anvisningar rörande skötseln av deras affärsdrift. Under sådana förhållanden synes en provisorisk lagstiftning i föreliggande fall icke kunna anses innebära ett förhastat experimenterande utan tvärtom vara ägnad att genom sina verkningar förebygga dylikt.

I fråga om den ekonomiska verksamhet, som bör underkastas offentlig kontroll, hava motionärerna angivit sammanslutningar inom »industri och handel». Som synes av det danska förslaget går detta längre, enär därunder falla sådana monopolistiska sammanslutningar »inom produktion och omsättning, varunder jämväl innefattas transport, vilka äro i stånd att utöva ett bestämmande inflytande på pris och omsättningsförhållanden å den inhemska marknaden eller en betydande del därav.» Ehuruval dylika monopolföretag äro vanligast förekommande inom industri och handel, finner utskottet intet avgörande skäl, varför sådana monopolistiska sammanslutningar inom andra grenar av näringslivet skulle undantagas från en blivande lags tillämpning.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen i anledning av de förevarande motionerna måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande och framläggande om möjligt till nästkommande riksdag av en provisorisk lag rörande statskontroll över trustar och andra monopolistiska sammanslutningar inom produktion, handel och transportväsende.

Mot utlåtandet anfördes reservation av herrar von Sneidern, von Sydow, von Koch, Boberg, Gunnar Andersson, Andersson i Knäppinge och Karlsson i Gasabäck, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort vara av följande lydelse:

Av nu lämnade översikt framgår, att intresset för åtgärder mot truster och monopol ej minskats genom det av tidsläget förorsakade avbrottet i 1911 års trustsakkunnigas arbete. Av programuttalanden av olika riksdagspartier synes tvärtom framgå, att förslag till väl övervägda åtgärder i detta syfte numer kunna förvänta ett allmänt understöd inom riksdagen. Den nuvarande regeringens sammansättning ävensom dess ställning i förhållande till den föregående innebär dessutom otvivelaktigt en garanti, att av föregående regering planerade åtgärder i trustfrågan komma att i någon form fullföljas. Under sådana förhållanden kunde synas överflödigt, att riksdagen genom skrivelse i ärendet gör ytterligare påminnelser. Då motioner emellertid äro väckta och dessa särskilt taga sikte på provisoriska lagstiftningsåtgärder, för vilka vissa direktiv äro givna, har utskottet ansett lämpligt, att riksdagen genom en skrivelse ger sin mening tillkänna. Utskottet kommer därför att föreslå, att riksdagen begär en allsidig utredning rörande truster och monopolistiska sammanslutningar.

Utskottet förbiser icke, att en sådan utrednings omfattning kan föranleda ett avsevärt dröjsmål, innan dess slutliga resultat föreligger. Under sådana omständigheter torde den kommitté eller myndighet, som får utredningen sig förelagd, få taga under övervägande, i vilken ordning de nya bestämmelser i ämnet, som kunna visa sig erforderliga, böra genomföras. Det synes utskottet icke uteslutet, att det kan bliva angeläget att de delar av den nya lagstiftningen, vilka kunna anses mest av behovet påkallade, genomföras före övriga delar. Härom torde emellertid den blivande utredningen giva klarhet. Den särskilda varsamhet, som man på detta lagstiftningsområde bör iakttaga, framgår emellertid av de svarigheter, med vilka den i utlandet prövade lagstiftningen på området haft att kämpa. De missförhållanden, mot vilka lagarna vänt sig, ha kanske kunnat i viss mån avlägsnas, men endast för att lämna rum åt andra av kanske ännu betänkligare art.

Detta föga tillfredsställande resultat av i utlandet tillämpade lagar har givit anledning till, att man där nu synes vara beredd att slå in på hittills oprövade vägar. Man avser att skapa myndigheter, vilka på en gång skulle utföra ett ingående utredningsarbete och samtidigt utöva ett kontrollerande inflytande på ifrågavarande grenar av näringslivet. Motionärerna hänvisa till de förslag, som i denna riktning äro framlagda i Danmark och England. I de anvisade länderna har man således endast kommit till förslag, och varje praktisk erfarenhet, hur det nya systemet verkar, saknas således. Utskottet anser visserligen, att dessa nya uppslag förtjäna beaktande, men finner dem vara i behov av att genom Kungl. Maj:ts försorg bliva ingående prövade, innan riksdagen till dem intager ställning. Det förord för införande av liknande bestämmelser hos oss, som av motionärerna payrkas, kan utskottet därför i frågans nuvarande läge icke tillstyrka.

Utskottet har särskilt funnit arten och omfånget av den nya myndighetens kontrollerande verksamhet oklara och svara att på förhand bedöma. Dess nära släktskap med kristidens näringslivet övervakande myndigheter är omisskänneligt. Detta är även lätt förklarligt, då de nya lagförslagen äro föranledda av kristidslagstiftningens avveckling i respektive länder. Men i intet land så starkt som i vårt torde den allmänna meningen vänt sig

mot administrativt ingripande mot olika grenar av näringslivet med därav följande möjligheter till godtycke. En sorgfällig prövning bör därför i varje fall föregå återinförandet av ett med kristidsorganisationerna besläktat system.

En närmare granskning av de olika förslagen ger vidare vid handen en påfallande organisatorisk olikhet. Den danska myndigheten — Tilsynsraadet — har i sig ett starkt politiskt inslag med de olägenheter, som därav kunna följa. I England åter skulle ledningen av den nya verksamheten tillkomma handelsdepartementet, vid vars sida ställes en specialdomstol, där uteslutande den juridiska och yrkesmässiga sakkunskapen äro representerade.

Vad till sist beträffar tillskapandet av den ifrågasatta myndigheten för ett möjligast verksamt utförande av utredningsarbetet, anser utskottet, att utredningens närmare anordnande bör ankomma på Kungl. Maj:t. Skulle Kungl. Maj:t efter närmare prövning finna sig behöva andra organ för detta utredningsarbete än dem, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande, torde Kungl. Maj:t icke underlåta att till riksdagen inkomma med de förslag, som härav kunna föranledas.

På grund av vad sålunda anförts far utskottet hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning rörande truster och monopolistiska sammanslutningar inom näringslivet samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagens båda kamrar, varefter i enlighet därmed skrivelse i ämnet den 7 maj 1920 avläts till Kungl. Maj:t.

Trustlagstiftningskommitténs tillsättande 1920.

Den 22 juni samma år uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté att skyndsamt och i god tid före därpå följande riksdag avgiva förslag till en provisorisk lagstiftning rörande undersökning och kontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar inom produktion, handel och transportväsende. Vid föredragning nämnda dag inför Kungl. Maj:t av riksdagens ovan omförmälda skrivelse uppdrog chefen för justitiedepartementet vissa riktlinjer för arbetet inom denna kommitté. Han yttrade därvid, att till en början torde böra undersökas, vilka lagstiftningsåtgärder kunde vara påkallade, för att ingående upplysningar rörande monopolistiska sammanslutningars förekomst och verksamhetsmetoder måtte erhållas. Det vore nämligen, såsom lagutskottet erinrat, en allmän erfarenhet i de länder, där man gripit sig an med undersökningar rörande trustväsendet och dess urartningar, att tillförlitliga uppgifter ej kunde vinnas, utan att undersökningskommissionen utrustades med särskilda, vidsträckt befogenheter. Förhållandena torde härutinnan icke vara annorlunda i vårt land. Det kunde icke väntas, att en utredning av samma art som den hittills hos oss bedrivna skulle inom rimlig tid giva sådant resultat, att effektiva åtgärder kunde på grundval därav vidtagas. Därest en särskild kommission upprättades, med i lag given befogenhet att infordra upplysningar i här ifrågavarande avseenden från olika slag av näringsföretag, kunde det emellertid ifrågasättas, att denna kommission tillika erhöles uppdrag att själv fungera såsom en provisorisk inspektionsmyndighet. Såväl i Danmark som i England hade ett sådant system föreslagits. I anslutning till denna tankegång torde sålunda den

ifragasatta preliminära undersökningen böra avse även frågan, huruvida och i vilken omfattning en undersökningskommission, utrustad med de befogenheter, som förut antytts, kunde lämpligen utöva verksamhet jämväl som provisorisk trustinspektion. Innan en mera definitiv plan med stöd av ett omfattande utredningsmaterial kunnat utföras för de åtgärder, som borde ifrågakomma gentemot de med monopolistiska sammanslutningar förenade missförhållanden, torde en blivande trustinspektions uppgift böra begränsas till att, där sådana missförhållanden i särskilda fall konstaterats, dels avgiva yttrande till Kungl. Maj:t angående arten av berörda missförhållanden med redogörelse, innehållande nödigt upplysningsmaterial, dels ock, där omständigheterna därtill föranledde, föreslå, att sagda redogörelse offentliggjordes eller att särskilda åtgärder av statsmakterna vidtoges till skydd för konsumenternas intressen.

Den 21 december 1921 avgav trustlagstiftningskommittén sitt betänkande med däri innefattat *förslag till lag om vissa åtgärder beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar*. Huvudinnehållet i berörda lagförslag är följande:

Innehållet i
trustlagstift-
ningskommitténs betän-
kande.

Med monopolistiska företag och sammanslutningar förstås enligt förslaget sådana företag och sammanslutningar mellan *företag, som i betydande omfattning utöva ett bestämmande inflytande på pris- eller omsättningsförhållanden inom riket*. Såsom monopolistisk sammanslutning skall jämväl anses varje samverkan mellan företag, som utövar sådant inflytande, som nu nämnts. — För att, på sätt i det följande närmare angives, åvägabringa utredning m. m. beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar skall *för tre år inrättas* en särskild myndighet, benämnd *trustkommissionen* och bestående av nio av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Av dessa skola tre utses bland av kommerskollegium föreslagna personer, som äga erfarenhet och insikter inom de områden av näringslivet, där monopolistiska företag och sammanslutningar företrädesvis förekomma, tre bland av socialstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen föreslagna personer, som kunna anses äga särskild kännedom om den konsumerande allmänhetens erfarenheter och synpunkter, samt tre — därav kommissionens ordförande — bland personer, som kunna förväntas vara i stånd att opartiskt och med hänsyn till allmänt väl bedöma de ärenden, som av kommissionen skola handläggas. — *Kommissionens uppgift skall i första hand vara att, i den omfattning så finnes erforderligt för bedömning av behovet av särskild lagstiftning angående monopolistiska företag och sammanslutningar samt utarbetande av förslag till eventuell sådan lagstiftning, åvägabringa utredning rörande förekomsten av dylika företag och sammanslutningar samt verkningarna därav inom riket. Ändå att nyss angivna förutsättning icke är för handen, skall kommissionen emellertid hava att företaga utredning i fall, där det finnes sannolika skäl antaga, att monopolistiskt företag eller sådan sammanslutning utnyttjar sin ställning på sätt,*

som i betydande omfattning inom riket medför oskäligen prisförhållanden. För fullgörande av nu angivna uppgifter skall kommissionen hava att, i den mån den så finner nödigt, förelägga vederbörande företags eller sammanslutnings ledning att för kommissionen eller dess ombud hålla tillgängliga alla handelsböcker med tillhörande verifikationer samt övriga böcker och handlingar, vilka kunna lämna upplysning om företaget eller sammanslutningen, att bereda kommissionen eller dess ombud tillträde till samtliga anläggningar och lokaler, vilka användas för företaget eller sammanslutningen, samt att tillhandagå dem med upplysning i alla avseenden rörande företaget eller sammanslutningen, allt med förbehåll att skyldighet dock ej finnes till röjande av yrkeshemlighet av teknisk innebörd. Skulle kommissionen för fullföljande av upptagen utredning så finna nödigt, skall kommissionen äga att förelägga jämväl annan än vederbörande företags eller sammanslutnings ledning att meddela upplysning i visst avseende, dock ej i underordnad befattning hos företaget eller sammanslutningen anställd person under annan förutsättning än att företagets eller sammanslutningens ledning dessförinnan avfordrats upplysning i samma avseende. Upplysning må, där den uppgiftsskyldige så önskar, i varje fall fullgöras muntligen inför kommissionen eller dess ombud. Upplysningsskyldig skall av kommissionen kunna kallas att för upplysningars avgivande personligen inställa sig inför kommissionen. — *Kommissionen skall vidare hava till uppgift att till Kungl. Maj:t avgiva dels med stöd av verkställda utredningar yttrande om behovet av särskild lagstiftning rörande monopolistiska företag och sammanslutningar samt, därest förhållandena därtill föranleda, jämväl förslag till sådan lagstiftning, dels redogörelse för verkställda utredningar beträffande särskilda monopolistiska företag eller sammanslutningar eller grupper därav, efter hand som dylika utredningar slutförts, och dels, i den händelse utredningen rörande visst företag eller viss sammanslutning skulle giva vid handen, att företaget eller sammanslutningen utnyttjar sin ställning på sätt, som i betydande omfattning inom riket medför oskäligen prisförhållanden, förslag om särskild ingripande från statens sida, där sådant av kommissionen befinnes böra ifrågakomma.* — Å Kungl. Maj:t skall ankomma att meddela närmare föreskrifter rörande kommissionens verksamhet. — Från tillämpningen av lagen undantagas, där Kungl. Maj:t ej annorlunda förordnar, sådana företag, som drivas av staten eller kommun. Beträffande andra monopolistiska företag, vilka tillgodose ett allmänt intresse, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att meddela undantag. — Över kommissionens beslut må klagan föras hos Kungl. Maj:t. — Tredska att efterkomma av kommissionen meddelat föreläggande bestraffas med böter till höga belopp och lämnande emot bättre vetande av oriktig uppgift med böter eller fängelse. — Kommissionens ledamöter och biträden äro påbjudna viss tystnadsplikt vid påföljd för överträdelse därav av bötes- eller fängelsestraff.

I den allmänna motivering, som är fogad till lagförslaget, har trustlagstiftningskommittén bland annat lämnat en genom kommitténs försorg upp-

rättad förteckning över monopolistiska sammanslutningar av större betydelse under de senaste åren inom vårt lands industri, handel, hantverk, sjöfart, bank- och försäkringsväsen samt jordbruk ävensom en ingående redogörelse för vissa särskilda dylika monopolbildningars organisationsformer och verkningar, omfattande sockertrusten, kvarnföreningen, havregrynskvarnarnas försäljningskartell, galoschfabrikantkartellen, sammanslutningar inom järnvarubranschen och lantmännens mjölkförsäljningsförening. Därjämte har kommittén lämnat en redogörelse för trust- och kartellagstiftning i vissa främmande länder, där de ekonomiska förhållandena ansetts erbjuda större likheter med vårt eget lands, nämligen i Förenta Staterna, England, Norge och Danmark.

Tvenne ledamöter i kommittén hava i särskilt yttrande uttalat, att den av kommittén verkställda undersökningen rörande vissa monopolbildningar inom vårt land ej jävat den iakttagelsen, att den planerade kommissionen icke komme att tillföras arbetsuppgifter av större betydelse, så länge nuvarande allmänna ekonomiska depressionstillstånd rådde.

Över trustlagstiftningskommitténs ifrågavarande betänkande infordrade Kungl. Maj:t den 4 februari 1922 utlåtanden från bank- och fondinspektionen, försäkringsinspektionen, lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen och kommerskollegium, av vilka de båda sistnämnda ämbetsverken tillika anbefalldes att hava före utlåtandes avgivande berett de sammanslutningar och andra, vilka verken kunde finna lämpligt, tillfälle att yttra sig över förslaget.

**Yttranden
över trust-
lagstiftnings-
kommitténs
betänkande.**

Som i den föreliggande motionen ej till någon del berörts innehållet i de med anledning av nämnda remisser under senare hälften av mars månad 1922 inkomna yttranden och utlåtanden, anser sig utskottet böra till ledning för bedömandet av motionärernas hemställan här nedan lämna en redogörelse för det huvudsakliga innehållet i sagda yttranden och utlåtanden.

Bank- och fondinspektionen har framhallit, att, ehuru förhållandena inom inspektionens verksamhetsområde enligt inspektionens mening icke hittills varit sådana, att ett övervakande från de synpunkter, på vilka förslaget vore byggt, skulle vara erforderligt, inspektionen dock, därest förhållandena inom andra områden av näringslivet skulle anses betinga genomförande av den föreslagna lagstiftningen, icke hade någon anledning att avstyrka dess tillämpning jämväl å företag, som stode under inspektionens tillsyn, och sammanslutningar mellan dylika företag.

*Bank- och
fondinspek-
tionen.*

Försäkringsinspektionen har, efter att hava lämnat en redogörelse för inom vårt land nu bestående monopolistiska sammanslutningar inom försäkringsväsendet, anfört bl. a. följande:

*Försäkrings-
inspektionen.*

Å försäkringsområdet vore konkurrensen mellan förefintliga bolag så stark, att en tarifförening icke längre kunde sammanhållas, om den ville hålla så höga premier, att bolag, som utträdde ur föreningen, kunde räkna med att få god affär mot lägre premier. I fråga om sjöförsäkring torde för övrigt

gälla, att premietarifferna i väsentlig mån måste rättas efter den internationella försäkringsmarknaden. Frånsett brandförsäkringsområdet hade tarifföreningarna hittills icke vunnit någon större styrka, enär det visat sig svårt att sammanhålla dem. Det skulle ej vara till gagn, om staten genom någon sin myndighet skulle direkt eller indirekt få inflytande på försäkringsbolagens premietariffer i annan mån, än att i fråga om livförsäkring och närstående försäkringsarter, där det funnes tillräcklig statistisk erfarenhet att bygga på, grunder fastställdes för beräkningen av premierna till förhindrande av att otillräckliga premiesatser användes av bolagen. Enligt försäkringsinspektionens mening borde försäkringsbolag och deras sammanslutningar undantagas från en blivande trustkommissions verksamhetsområde. Skulle detta ej bliva fallet, borde försäkringsinspektionen i allt fall beredas rätt att begränsa de upplysningar, som skulle avfordras försäkringsbolagen, på sadant sätt, att kostnaden för deras anskaffande och bearbetande ej komme att stå i oskäligt förhållande till den nytta, som kunde väntas av undersökningen. Tidsförhållandena vore ej sådana, att man kunde ålägga vare sig bolagen eller det allmänna stora utredningskostnader, när skäl ej funnes att antaga, att utredningen kunde komma att blotta allvarliga missförhållanden. Dylika skäl funnos emellertid enligt försäkringsinspektionens förmenande icke i fråga om försäkringsbolagen och deras sammanslutningar.

Lantbruks-
styrelsen.

Lantbruksstyrelsen, som över förslaget infordrat *yttranden från bl. a. hushållningssällskapen och Sveriges allmänna lantbrukssällskap*, har anfört bl. a. följande:

I de till lantbruksstyrelsen inkomna yttrandena hade i allmänhet i enlighet med trustlagstiftningskommitténs utredning konstaterats, att en mycket stark tendens till sammanslutningar i prisreglerande syfte tämligen allmänt framträdde inom affärs- och industrivärlden, att dylika sammanslutningar inom vissa branscher fått en faktisk monopolställning på den inhemska marknaden ävensom att sammanslutningar med dylik monopolställning i vissa fall, om ock mera undantagsvis, missbrukat sin maktställning till allmänhetens uppskörtande. Otivvelaktigt torde ock en fortgående utveckling i samma riktning vara att emotse för framtiden. Det kunde vid sådant förhållande icke förnekas, att samhället måste hava ett starkt intresse av att kunna oavlatligt och mera ingående följa den vidare utvecklingen å området. Tillskapandet av ett statens organ, som så att säga hade möjlighet att hålla en ständig utkik över de monopolistiska sammanslutningarnas omfattning och verksamhet, särskilt sådan denna framträdde i deras prispolitik gent emot allmänheten, och som ägde möjlighet att inom vissa utstakade gränser vidtaga dispositioner för att förekomma sådana utslag av denna verksamhet, som måste ur det allmännas synpunkt anses skadliga, syntes närmast kunna karakteriseras som ett rent självförsvar från samhällets sida. Så långt hade ock i allmänhet enighet rått i de inkomna yttrandena. Beträffande organisationen av detta organ hade meningarna emellertid varit delade. Så gott som genomgående hade kommitténs förslag om upprättande av en trustkommission med synnerligen vittgående befogenheter avvisats. Endast Västerbottens och Värmlands läns hushållningssällskap hade tillstyrkt nämnda förslag i mera obeskuret skick. Sex hushållningssällskap hade icke gjort något mera bestämt uttalande i förevarande avseende. I övrigt hade de avgivna yttrandena — från sex hushållningssällskap hade yttranden ej avgivits — gått i avstyrkande riktning. Härvid hade anförts, att den före-

slagna kommissionen bleve en alltför stor och dyrbar apparat, att det i själva verket vore fraga om upprättande av ett nytt ämbetsverk med stora omkostnader samt slutligen att kommissionen utrustats med alltför vittgående befogenheter och att densamma härigenom kunde bliva besvärande och hämmande även för en sund utveckling av affärsverksamheten inom landet. Även lantbruksstyrelsen ställde sig för egen del synnerligen betänksam gent emot kommitténs förslag. Det torde icke kunna förnekas, att den föreslagna kommissionens verksamhet lätt kunde få en inkvisitorisk läggning och att kommissionen härigenom samt genom att ingripa i fall, da dess ingripande icke vore betingat av föreliggande förhållanden, lätt kunde åstadkomma mera skada än nytta. Missförhållanden förekomme visserligen, men förhållandena i vårt land torde dock ännu så länge knappast kunna anses vara sådana, att de påkallade en allmän trustlagstiftning. Framhållas kunde ock, att det numera knappast torde råda mera än en mening därom, att statens åtgärder i pris- och produktionsreglerande syfte under världskriget varit mindre tillfredsställande. Å andra sidan vore dock lantbruksstyrelsen fullt ense med kommittén därutinnan, att staten icke finge helt släppa utvecklingen fri å ifragavarande område. Statens åtgärder syntes emellertid tillsvidare böra begränsas till att med uppmärksamhet iakttaga de monopolistiska sammanslutningarnas verksamhet och, där i visst fall anledning vore att befara, att dylik sammanslutning utnyttjade sin ställning till att på allmänhetens bekostnad i allt för hög grad tillgodose sina egna ekonomiska intressen, verkställa närmare undersökning, så långt detta vore möjligt med nuvarande metoder för primärmaterialets uppsamlande. Därest en sådan undersökning skulle ådagalägga ett verkligt missförhållande, syntes vidare genom pressens medverkan de vunna resultaten av undersökningen böra bringas till offentligheten och allmänheten givas råd och upplysningar att genom motororganisationer eller på annat sätt, exempelvis genom minskning av konsumtionen av viss vara, söka motverka den ifrågavarande sammanslutningens prispolitik. Ofta torde ett dylikt tillvägagångssätt kunna förväntas medföra erforderlig rättelse. I svårare fall torde särskilda åtgärder från statsmakternas sida, exempelvis borttagande eller sänkande av förekommande tullsatser, kunna tillgripas. Lantbruksstyrelsen hölle emellertid före, att för en dylik övervakande uppgift icke behövde tillsättas en kommission med de utav trustlagstiftningskommittén föreslagna måtten. Möjligen skulle uppgiften ifråga kunna givas åt något statens ämbetsverk eller, där detta ej lämpligen läte sig göra, till någon mindre omfattande sakkunnig institution.

Tilläggas må, att i flera av de från hushållningssällskap inkomna yttranden i anslutning till förenämnda tvenne kommittéledamöters särskilda uttalande betonats angelägenheten av att lagstiftning å området komme till stånd först efter det näringslivet i vårt land återhämtat sig efter den nuvarande depressionen, under vilken allt borde undvikas, som vore ägnat att väcka oro, osäkerhet och missmod hos närings- och industriidkarna i landet, ej minst bland jordbrukets målsmän.

Socialstyrelsen har fått emottaga yttranden i ärendet från *landsorganisationen i Sverige, kooperativa förbundet, Sveriges statstjänstemannanämnd, statstjänarnas dyrtidstilläggskommitté, trafiktjänstemännens riksförbund, Sveriges husmoderföreningars riksförbund och försäkrings-tjänstemannaföreningen i Stockholm.*

De sammanslutningar, som till socialstyrelsen avgivit yttranden i frågan, hava i allmänhet uttalat sig för behovet av ett statsingripande gent emot de monopolistiska företeelserna. Några sammanslutningar, bland dem landsorganisationen, hava utan förbehåll anslutit sig till kommitténs förslag. Statstjänarnas dyrtidstilläggskommitté har velat gå längre och förordat, att åt det föreslagna organet för statsingripandet, trustkommissionen, måtte givas vidgat uppdrag, så att det kunde föreslå åtgärder till undanröjande av alla de faktorer, som bidroge till att oskäligt fördyra befolkningens levnadskostnader — särskilt har kommittén vänt sig mot de onödiga mellanhänderna. I ett flertal yttranden har uttryck givits för den uppfattningen, att utvecklingen i monopolistisk riktning borde respekteras och statsingripandet begränsas till bekämpande av monopolställningens missbruk. Kooperativa förbundet har visserligen ej velat bestrida behovet av särskilt statsingripande mot de monopolistiska företagen och sammanslutningarna, men har framhållit såsom värdefulla botemedel mot här ifrågasvarande missförhållanden en handelspolitik, som medgäve ett ohämmat internationellt varuutbyte, samt en kraftig konsumentorganisation. Av kooperativa förbundet och Sveriges statstjänstemannanämnd hava framställts erinringar mot den föreslagna trustkommissionen. Enligt den förra sammanslutningens mening skulle kommissionens ledamöter kunna inskränkas till tre eller också skulle kommissionen ersättas med en särskild befattningshavare, placerad exempelvis inom handelsdepartementet, vilken i förekommande fall skulle höra representanter för producenter och konsumenter. Sveriges statstjänstemannanämnd, som ifrågasatt behovet av ett särskilt statsorgan för ändamålet, har ansett en kommission av den föreslagna typen olämplig och föreslagit tillsättandet av en särskild trustinspektör med samma befogenhet, som enligt kommitténs förslag skulle tillkomma trustkommissionen.

För egen del har *socialstyrelsen* under framhållande av att förevarande ärende torde få anses i viss mån främmande för styrelsens huvudsakliga ämbetsuppgifter anfört i huvudsak följande:

Enligt styrelsens mening utgjorde den monopolistiska koncentrationen under för närvarande givna förutsättningar en naturlig och oundviklig fas i näringslivets utveckling och innebure därjämte i sina högre former möjlighet till en beaktansvärd rationalisering av produktion, resp. distribution. I och för sig behöfve ej heller ifrågasvarande företeelse medföra ogynnsamma verkningar för konsumenterna. Faran för att monopolistiska företag eller sammanslutningar skulle missbruka sin ställning låge emellertid, såsom rätt naturligt vore och av erfarenheten i rik mån bekräftades, nära till hands.

Att ett ingripande från statens sida mot monopolställningens missbrukande mötte betydande svårigheter, finge emellertid erkännas, och hade det, såvitt erfarenheten från andra länder gäve vid handen, hittills icke lett till alltför betydande direkta resultat. Sannolikt vore dock, att enbart möjligheten till ett statsingripande många gånger i avsevärd mån motverkat alltför stötande maktmissbruk. Påpekas finge också, att redan en undersökning och ett framläggande för offentligheten av en monopolbildnings affärsmetoder torde vara ägnade att utöva en ganska starkt korrigerande inverkan.

Styrelsen vore alltså, oavsett om några effektiva direkta lagstiftningsåtgärder mot monopolbildningarnas olägenheter kunde ävägbringas eller ej, av den mening, att en ingående och allsidig undersökning av berörda bildningar borde komma till stånd. Huruvida och på vilka sätt staten sedan

skulle reagera mot nyss omförmälda olägenheter, finge bero på vad undersökningen gäve vid handen -- möjligen finge man nöja sig med att lägga huvudvikten på undersökningsresultatens publicerande.

Styrelsen biträdde sålunda i huvudsak kommitténs förslag.

Den av kommittén föreslagna inskränkningen beträffande ifragavarande undersökningar till att gälla vad som erfordrades för bedömande av behovet av särskilda lagstiftningsåtgärder och dessas utformning samt därutöver till fall av särskilt framträdande missförhållanden syntes styrelsen vara synnerligen väl påkallad.

Beträffande valet av organ för utredningens verkställande kunde givetvis olika lösningar komma ifråga. Närmast till hands läge måhända, särskilt från sparsamhetssynpunkt, att uppdraga utredningen åt någon redan bestående statsmyndighet. Någon för ett dylikt uppdrag fullt lämpad myndighet torde emellertid ej förefinnas. De myndigheter, som möjligen skulle kunna ifrågakomma, stode nämligen med hänsyn till sina huvudsakliga uppgifter icke fullt fria och obundna eller måste anses sakna tillfredsställande sakklig kompetens. Åt vilken myndighet utredningen än uppdroges, skulle det för övrigt otvivelaktigt bliva nödvändigt att förstärka myndigheten med ungefär det mått av arbetskraft, som för utredningen kunde behövas, vadan någon egentlig besparing sålunda ej skulle vinnas. Tvivelaktigt torde väl också vara, om det vore lämpligt att vidtaga en dylik förstärkning för ett uppdrag av tillfällig natur. Enligt styrelsens åsikt torde det således få anses väl motiverat att för utredningen tillskapa ett särskilt tillfälligt organ, och syntes det med hänsyn till de stora krav på sakkunskap och omdömesförmåga, som måste ställas på detta organ, som om kommitténs förslag i förevarande avseende på det hela taget vore att förorda. Möjligen skulle det dock låta sig göra att minska antalet ledamöter i den föreslagna trustkommissionen beträffande de två förstnämnda grupperna till två i vardera gruppen.

Å några håll, såsom i ett par av de till styrelsen inkomna yttrandena, hade föreslagits, att trustkommissionen borde ersättas med något slag av trustinspektör. Såvitt styrelsen kunde finna, torde dessa förslag grunda sig på en missuppfattning av det egentliga syftet med förevarande lagförslag, nämligen att få till stånd en allsidig, ingående och tillförlitlig utredning om de monopolistiska företeelserna i vårt land och eventuellt förslag till lagstiftningsåtgärder mot av desamma föranledda missförhållanden. Sedermera, när dessa grundläggande men övergående åtgärder genomförts, kunde det måhända för den fortlöpande kontrollen över den eventuella lagstiftnings efterlevnad ifrågakomma att tillsätta en trustinspektör.

I fråga om sättet för förverkligandet av trustkommissionens första och väl även förnämsta uppgift -- att utföra den åsyftade utredningen -- kunde de föreslagna metoderna för upplysningars införskaffande och framtvingande måhända synas väl inkvisitoriska och hårdhänta. Med hänsyn till att upplysningsplikten onekligen i en del fall torde komma i stark konflikt med mäktiga intressen, torde väl emellertid ganska stränga bestämmelser i förevarande avseende vara av behovet påkallade och hade styrelsen i huvudsak ej något att erinra mot ifragavarande bestämmelser. Möjligen skulle dock vara skäl att från upplysningspliktens fullgörande undantaga personer, som på grund av deras beroende ställning i förhållande till monopolistiska företag eller sammanslutningar kunde göra troligt, att fullgörandet skulle för dem kunna medföra allvarlig skada eller dylikt.

Anmärkas ma, att kooperativa förbundet i sitt yttrande anmärkt, att från lagens tillämpning borde undantagas konsumentsammanslutningar, såväl lokala som nationella.

Kommerskollegium.

Kommerskollegium, som fått emottaga yttranden i ärendet från följande institutioner och sammanslutningar inom näringslivet, nämligen *Sveriges industriförbund, fullmäktige i Järnkontoret, Sveriges kemiska industrikontor, Sveriges hantverksorganisation, Sveriges allmänna sjöfartsförening, Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening, Kanalflottans rederiförening, samtliga handelskamrar i riket och Sveriges köpmannaförbund*, har sammanfattat innehållet i de till kommerskollegium inkomna yttrandena sålunda:

Endast två av de hörda sammanslutningarna hade förklarat sig i princip icke hava något att erinra mot den föreslagna lagstiftningen, nämligen handelskamrarna för Västernorrlands- och Jämtlands län samt för Norrbottens och Västerbottens län, ävensom under vissa förbehåll handelskammaren i Gävle. Vad beträffade de korporationer, som representera sjöfarten, syntes dessa ställa sig mera främmande för frågan, i det att avsedda företeelser av monopolistisk art förmenades icke hava i nämnvärd utsträckning förekommit inom svensk sjöfart och rederirörelse. Sveriges redareförening hade dock uttalat sin anslutning till handelskammarens i Göteborg yttrande i ärendet, vilket i likhet med samtliga övriga yttranden innehöll avstyrkande. Den allmänna meningen inom landets industriella och kommersiella kretsar, i den mån den finge anses representerad av sagda avstyrkande yttranden, syntes alltså avgjort vara emot en lagstiftning av den art, trustlagstiftningskommittén föreslagit, och detta ej mindre på grund av det sätt, varpå kommittén löst sin uppgift, än även och — som det förefölle — i än högre grad, på grund av en helt skiljaktig uppfattning om de påtalade sammanslutningarnas betydelse inom det moderna näringslivet. Man syntes redan uppfatta riktlinjerna för förslaget såsom ett underkännande av näringslivets behov att söka sig de lämpligaste formerna för ekonomisk verksamhet och såsom ett ensidigt betonde av ett allmänt konsumentintresse, vars innebörd icke klart fattats. Vidare gjordes den meningen med skärpa gällande, att förhållandena i vart land på detta område icke med fog kunde sägas vara av den art, att ett så drakoniskt ingripande från det allmännas sida, som föreslagits, vore på något sätt påkallat. Enstaka överdrifter hänfördes till den nu tilländalupna kristidens företeelser, och man påpekade, att den inträdande lågkonjunkturen av sig själv åstadkomme en kraftig avveckling av den ekonomiska överorganisation, som tidigare kunde hava givit upphov till farhågor för den köpande allmänhetens exploatering. Upprättandet av ett nytt ämbetsverk med befogenhet att under former, som icke ansåges betryggande för affärlivets oundgängliga behov av diskretion, företaga omfattande publika utredningar om industriens och handelsorganisationer uppfattades som ett oberättigat misstroende, riktat mot utövarna av vissa näringsfång. Man framhöll sålunda, att jordbrukarnas och industriarbetarnas organisationer, vilka icke skulle beröras av den föreslagna inspektionen, hade minst lika stor, om icke större möjlighet att inverka på prisbildningen inom landet än de näringsammanslutningar, som kommittén i första hand velat ställa under övervakning. Flera av de hörda korporationerna ansågo, att ett omedelbart inrättande av en trustkommission enligt föreliggande förslag skulle skärpa affärsolusten, minska förtroendet till fram-

tiden och för näringslivet försvara återhämtningen från den nu rådande depressionen samt därigenom lända till direkt skada för landets ekonomi.

För egen del har kommerskollegium anfört i huvudsak följande:

Att kartell- och trustsammanslutningarna under senaste decennier jämväl i vårt land erhållit en betydande omfattning torde få anses såsom en fas av den allmänna ekonomiska utvecklingen och såsom ett resultat av de ekonomiska lagar, som under normala förhållanden reglerade det nutida materiella framåtskridandet. Den framdrivande kraften vid denna utveckling hade givetvis i första rummet varit de *uppenbara fördelar för produktionen, även rent nationalekonomiskt sett*, som i många avseenden stode att vinna genom de former för samverkan, driftkoncentration m. m., som kartellen eller trustsammanslutningen innebure, detta naturligtvis under förutsättning av lämplig organisation och ekonomiskt klok och matfull ledning.

Att söka genom lagstiftningsåtgärder mer eller mindre direkt motarbeta den nämnda ekonomiska utvecklingen syntes lika olämpligt som utsiktslöst. *Statliga regleringsåtgärder*, som kunde befinnas nödiga gentemot privata företag av monopolistisk natur, torde därför böra *inskränkas till sådana bestämmelser, som avsåge förhindrande, såvitt möjligt, av monopolväsendets avarter och beivrande av uppenbara missbruk*. Obestriddigt vore nämligen, att avarter och missbruk förekommit och även för framtiden kunde befaras, därest viss kontroll ej utövades över monopolistisk verksamhet på näringslivets område. Erfarenheten från skilda länder, vårt land ej undantaget, hade därpå givit tillräckliga exempel och hade jämväl inom de flesta kulturländer gjort frågan om lämpliga motåtgärder i lagstiftningsväg aktuell.

Bland olägenheterna och vådorna av det privata näringsmonopolet framhölles i kommittébetänkandet i första hand den *frestelse till överkapitalisering*, som framträdde vid bildandet av en monopolistisk sammanslutning. Många exempel på dylika företeelser inom vårt lands näringsliv kunde anföras, särskilt från krigsårens i åtskilliga avseenden konstlade och osunda högkonjunkturer. Hithörande företeelser sammanhängande emellertid i åtskilliga hänseenden med en mindre önskvärd riktning inom emissionsverksamheten, vilken riktning likväl på senaste tiden framkallat synnerligen kännbara och häftiga bakslag. Med hänsyn till rådande konjunkturförhållanden torde det knappast vara att befara, att missbruk av berörda slag skulle i avsevärd grad framträda under den närmaste framtiden.

Den allmännast kända och oftast påtalade olägenheten och risken av den monopoliserade verksamheten inom industri, handel och transportväsende låge emellertid i den *frestelse till maktmissbruk*, som monopolet innebure. Monopolställning kunde sålunda missbrukas till försämring av de utbudna varornas eller prestationernas kvalitet, till ett oskäligt uppskrivande av prisnivån i syfte att bereda monopolinnehavaren otillbörlig vinst, till genomförande i övrigt av ensidiga och gentemot köparna obilliga försäljningsbestämmelser, eller till oskälig nedpressning av avsättningen till monopolinnehavarens leverantörer.

Exemplen på direkt *varuförsämring* sasom följd av monopolistisk verksamhet torde i vårt land vara relativt få. I allmänhet torde tvärtom den specialisering och de ökade möjligheter för tillgodogörande av teknikens utveckling, som blivit en följd av industriens kartellsammanslutningar och förtrustade företags stordrift, hava lett till framsteg jämväl med avseende å varornas kvalitet.

Den allmännaste formen för monopolets maktmissbruk lage däremot i genomförandet av en i förhållande till produktionskostnaderna *oskäligen prisnivå*, oftast gentemot köparna, men i vissa fall även beträffande leverantörer, d. v. s. i beräkning av en ur konsumentsynpunkt oberättigad vinstmarginal för monopolisten. De rent ekonomiska faktorer, som verkade reglerande å överdrifter härvidlag, vore som bekant prisbildningens inverkan på efterfrågan samt risken för själva monopolställningens äventyrande, den s. k. potentiella konkurrensen. I den mån betydelsen och verkan av dessa regulativ försvagades, ökades givetvis riskerna för missbruk av en faktisk monopolställning. Krisårens erfarenheter lämnade allbekanta exempel härpå, särskilt genom avstängandet, helt eller delvis, av den kraftigast verkande regulatorn på det inhemska monopolet, nämligen den utländska konkurrensen.

Det vore naturligt, att de jämförelsevis talrika och obestridda missbruk av en okontrollerad monopolställning, som sålunda under krigsårens undantagsförhållanden förekommit, i hög grad stegrat den på många håll rådande misstron och ogillandet av kartell- och trustväsendet. I många fall hade de monopolistiska sammanslutningarna sålunda ansetts såsom egentliga upphovet till den allmänna prisstegring, vars förnämsta orsaker i verkligheten legat på andra områden. Denna uppfattning torde i sin mån hava bidragit till att framkalla yrkandena om genomförandet snarast möjligt av *kontrollåtgärder gentemot hithörande företag*. Sådana yrkanden hade framkommit i vårt land liksom i åtskilliga andra länder, bland andra England samt våra grannländer Norge och Danmark, i samband med den nya period av industriell högkonjunktur, som syntes inträda efter fredsslutet och som hos oss särskilt gjort sig gällande under förra hälften av år 1920.

Det sedermera inträffade, nästan exempellösa bakslaget på alla näringslivets områden hade emellertid på många håll framkallat betänkligheter mot statliga ingripanden, rörande vars verkningar under förhandenvarande förhållanden man saknade varje erfarenhet och som kunde befaras vara ägnade att åtminstone i vissa fall öka den rådande industriella och kommersiella osäkerheten och depressionen.

Sålunda hade i *England* den lag angående övervakande av prisstegring och kontroll över trustar, som utfärdades den 19 augusti 1919 och erhöll vissa kompletterande tillägg den 19 maj 1920, upphört att gälla från och med den 19 maj 1921, utan att det för närvarande syntes ifrågasatt att låta den följas av någon mera permanent lagstiftning på hithörande område. Officiellt hade lagens upphävande till och med betecknats såsom »avslutande av ett experiment». Detta experiment hade givit anledning till mycken kritik. Dess huvudsakliga vinst hade legat däri, att det bibringat allmänheten en viss kännedom om viktiga förhållanden inom näringslivet och ådagalagt, att prisstegringen på det hela taget varit i långt högre grad beroende av andra faktorer än av oskäligen prisuppskörtning, samt att därigenom samlats en del fakta såsom underlag för diskussion om en blivande permanent lagstiftning angående näringsmonopol, när dessa frågor en gång komme att behandlas av parlamentet.

I *Danmark*, där ett provisoriskt lagförslag angående viss kontroll över företag och sammanslutningar av monopolistisk art inom näringslivet framlades hösten 1919 och av folketinget antogs i februari 1920, hade den vidare behandlingen fått anstå, varvid såsom skäl för uppskovet från regeringens sida anförts bland annat, att situationen inom näringslivet då (på hösten 1921) vore väsentligt olik den, som förelegat 1919 och 1920, och att en na-

turlig följd härav vore, att man toge under övervägande, att eventuellt söka andra utvägar till fragans »försvarliga» behandling än de, som då anvisades. Inom inrikesministeriet vore man för närvarande sysselsatt härmed.

Bland länder med förhållanden närmast jämförliga med de i vårt land rådande hade i övrigt, såvitt av kommittéutredningen framginge eller kollegium eljest hade sig bekant, endast *Norge* genomfört en provisorisk lagstiftning angående kontroll över trustar och kartellartade sammanslutningar ävensom över prisöverenskommelser av alla slag, avsedda att reglera konkurrensen inom näringslivet. I nämnda land hade jämväl utarbetats ett förslag till permanent lagstiftning om kontroll över sammanslutningar och monopolföretag, som framlagts den 29 augusti 1921. De provisoriska förordningarna inrymde bland annat åt provianteringsdepartementet en synnerligen vidsträckt befogenhet att fastställa maximipriser inom såväl handel som industriell och hantverksmässig produktion. Såväl den provisoriska lagen som lagförslaget ginge vida längre i fråga om ingrepp mot nästan varje intressesammanslutning inom näringslivet än i vårt land hittills varit på allvar ifrågasatt eller torde kunna anses överensstämman med någon mera utbredd opinion härstädes. Närmare erfarenhet rörande den provisoriska lagstiftningens verkningar torde ännu saknas.

I likhet med ett flertal av de över förslaget hörda representationerna för näringslivet funne kollegium det efter dansk förebild föreslagna *tillskapan-*
det av en kommission, utrustad med extra ordinära befogenheter och av-
sedd att verka på en gång såsom utredande kommitté och kontrollorgan,
vara ägnat att väcka starka betänkligheter.

Kollegium ansåge sig visserligen böra förorda, att åtgärder vidtoges i syfte att genom lämpligt statsorgan åstadkomma en permanent kontroll över ifrågavarande monopolistiska företag och sammanslutningar. Åtskilliga fördelar syntes vara att vinna genom en dylik fortlöpande kontroll. Å ena sidan torde ur konsumentsynpunkt ett påvisande och beivrande av uppenbara maktmissbruk i fråga om prispolitik och övriga leveransvillkor, som kunde föranledas av monopolinnehav, få anses lämpligt och berättigat. Å andra sidan torde det ligga i näringslivets eget välförstådda intresse, att dylika missbruk ej finge större omfattning och därigenom bringade hela den nationalekonomiskt och produktionstekniskt gynnsamma utveckling, som kartellsammanslutningarna liksom förtrustade industriella storföretag representerade, i orättvis misskredit hos allmänheten.

Därest nämnda fördelar skulle kunna vinnas utan större olägenheter för näringslivet i dess helhet eller vissa grenar därav, vore det *nödvändigt, att den kontrollerande myndigheten erhöle en lämplig organisation i närmaste anslutning till hävdvunna och på närbesläktade verksamhetsområden prövade former, samt att ett fullt betryggande skydd åvägabragtes för iakttagande av företagarnas berättigade krav på sekretess i fråga om lämnade uppgifter.*

Mot den av kommittén föreslagna niomannakommissionen, som skulle samtidigt erhålla ställningen av utredande kommitté och provisorisk kontroll- och inspektionsmyndighet, syntes befogade invändningar kunna göras. Den mera tillfälliga karaktär och organisation, denna kommission skulle erhålla, liksom det stora antalet medlemmar jämte biträden, densamma skulle omfatta, torde knappast erbjuda tillfredsställande garantier, vare sig i fråga om ärendenas fullt konsekventa och sakliga behandling eller be-

träffande iakttagande av nödig sekretess. Likaså torde det bliva förenat med icke obetydliga svårigheter att för en så mångtalig provisorisk kommission kunna påräkna fullt sakkunniga, ojäviga och i övrigt kompetenta ledamöter, i alla avseenden lämpade att fullgöra de synnerligen maktpåliggande och ömtåliga uppdrag, kommissionen enligt förslaget fått sig anförtrodda. Slutligen torde de avsevärda kostnader — enligt kommittéförslaget beräknade till högst 100,000 kronor, dock utan närmare angiven specifikation — som tillskapandet av en dylik kommission skulle medföra, särskilt under nu rådande tider böra väcka synnerligen stora betänkligheter.

På grund härav ansåge kollegium, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som alternativt förordats av bland andra Stockholms med flera handelskammare, Sveriges industriförbund och fullmäktige i järnkontoret, att *kontrollmyndigheten borde erhålla en mera klar ställning såsom statsorgan med ämbetsmannansvar, förslagsvis under namn av »trust- och kartellinspektion»*. Denna inspektion, som *lämpligen borde*, på sätt föreslagits av Stockholms handelskammare, *utgöras av en trustinspektör* med nödiga biträden samt rådgivande representanter för näringslivet och konsumentintressena, *torde kunna organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med bank- och fondinspektionen samt försäkringsinspektionen och vara ålagd motsvarande diskretionsplikt*. Att åt en inspektionsmyndighet av nu föreslagen beskaffenhet inrymma vittgående och ansvarsfull befogenhet rörande infordrande från näringsidkare av upplysningar och uppgifter av grannliga natur torde möta vida mindre gensaga än i fråga om den mera tillfälliga niomannakommissionen med biträden m. m., som kommittéförslaget upp-
toge.

I flera av de till kollegium avgivna yttrandena hade ifrågasatts, att den föreslagna inspektionsmyndigheten skulle på ett eller annat sätt anknytas till kollegium. Såsom stöd för en sådan anordning hade anförts, dels den nära kontakt, som kollegium i övrigt i sin verksamhet hade med näringslivet, dels särskilt de fördelar i organisatoriskt hänseende, som utnyttjandet i viss mån av de resurser i ena och andra avseendet — bland annat beträffande näringsstatistiska uppgifter — varöver kollegium förfogade, skulle innebära, dels slutligen de möjligheter till besparing, som härigenom skulle uppstå för staten.

Kollegium måste för sin del ställa sig tvekande till lämpligheten av en dylik anordning. Den uppgift, kollegium hade att inom statsförvaltningen närmast företräda, nämligen tillvaratagandet av näringarnas intressen, nödvändiggjorde givetvis, om den över huvud taget skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fyllas, ett förtroendefullt samarbete med representanterna för privata företag och sammanslutningar inom olika områden av näringslivet. Det vore att befara, att detta önskvärda samarbete kunde lida ett visst avbräck, därest den uppfattningen vunne insteg, att sålunda vunnen kännedom om speciella näringsförhållanden kunde förväntas utnyttjad för andra syften än dem, som direkt avsåge näringarnas egen utveckling. Så skulle exempelvis införskaffandet av de erforderliga primäruppgifterna för industristatistiken, vilket redan nu i många fall erbjöde avsevärda svårigheter, antagligen i hög grad motverkas av en eventuell farhåga, att de lämnade uppgifterna komme att brukas för andra syften än den officiella statistiken. Införlivandet med kommerskollegium av en trust- och kartellinspektion kunde befaras även i andra avseenden verka förryckande på kollegii övriga verksamhet. Kollegium ville emellertid framhålla, att vissa av de motsedda för-

delarna eventuellt skulle kunna vinnas genom åvägabringande av visst samarbete, varemot kollegium för sin del ej funne anledning framställa erinran.

Vad beträffade bevarandet av *nödig sekretess i fråga om av inspektionsmyndigheten inhämtade konfidentiella uppgifter* funne kollegium, i likhet med flera av de hörda sammanslutningarna, fyllandet av detta berättigade krav *nödvändigöra en ändring i tryckfrihetsförordningen*, varigenom de införskaffade meddelandena liksom inspektionsmyndighetens protokoll och övriga handlingar undantoges från offentliggörande, i den mån offentliggörande ej i särskild ordning beslöttes. På annat sätt torde man nämligen knappast kunna komma ifrån den dubbla svårighet, som låge i att på samma gång skaffa ett särskilt gent emot den utländska konkurrensen nödigt skydd för lämnade uppgifters hemlighållande och att möjliggöra det även för inspektionsmyndigheten själv erforderliga, oomtvistliga fastställandet av lämnade uppgifters innehåll. Det av trustlagsstiftningskommittén såsom provisorium förordade muntliga förfarandet vid avlämnandet av uppgifter torde icke kunna erbjuda erforderlig trygghet i berörda hänseenden.

Därest nu anförda synpunkter, som av kollegium ansåges böra tillmätas synnerlig vikt, vunne beaktande, skulle icke den ifrågasatta inspektionsmyndigheten kunna träda i verksamhet, förrän tidigast efter det tryckfrihetsförordningen blivit i angivet avseende kompletterad.

Kollegium funne detta uppskov ej innebära någon större olägenhet, utan fastmera avsevärda fördelar. Såsom framginge av vad ovan anförts, vore riskerna för missbruk från monopolitiska sammanslutningars och företags sida vida mindre under en utpräglad lågkonjunktur än under högkonjunkturen. Å andra sidan vore det stöd, som kartellerna erbjöde det enskilda företaget, liksom de tekniska och organisatoriska företräden, som det för stordrift ordnade trustföretaget möjliggjorde, av särskild betydelse under depressionstider.

Om sålunda den sammanhållning, som särskilt kartellväsendet skänkte under depressionstider, vore av speciellt värde, bland annat för motarbetandet av en osund konkurrens, vore givetvis påfrestningen på sådana sammanslutningar under förhållanden, sådana som de nu rådande, betydande. I de till kollegium inkomna yttrandena hade med styrka gjorts gällande, att inrättandet under närvarande tid av en kommission med dubbelt uppdrag att dels utreda, dels i viss mån kunna ingripa mot näringslivets sammanslutningar skulle innebära en ytterligare belastning å handeln och industrien samt bidraga till ökande av rådande ekonomiska osäkerhetstillstånd. Det hade vidare framhållits, att undersökningar baserade på nuvarande förhållanden skulle hava föga värde, sedan mera normala tider inträtt, och att de åtgärder, som kunde ifrågakomma för beivrande av missbruk, vore under nuvarande tidsläge onödiga, verkninglösa eller direkt ägnade att mer skada än gagna.

Kollegium, som i huvudsak anslöte sig till denna uppfattning, ansåge på grund härav, att *genomförandet av den ifrågasatta lagstiftningen och tillsättandet av lämpligt inspektionsorgan för detta ändamål borde kunna anstå*. Några egentliga olägenheter för konsumentintressena av ett sådant uppskov torde av ovan angivna skäl knappast behöva befaras. *Emellertid borde nödiga förberedelser härför vidtagas genom införande av ovan antydda tillägg i tryckfrihetsförordningen samt genom vidare utarbetande av förslag till lag i ämnet ävensom till organisation av inspektionsmyndigheten*.

Den härför erforderliga *utredningen*, som *lämpligen syntes kunna upp-*

dragas åt en enda sakkunnig, torde bland annat böra ingå något på frågan om åtgärder, som kunde tänkas ifrågakomma från det allmännas sida för stävjande av eventuella monopolistiska övergrepp — ett område, som endast i mycket ringa grad berörts i det nu framlagda betänkandet. Hittills föreliggande erfarenhet från verkningarna av utländsk lagstiftning på området torde visserligen kunna sägas vara huvudsakligen av negativ art. Men det vore att förmoda att de närmaste åren komme att, särskilt från grannländerna, lämna ytterligare material för bedömande av hithörande spörsmål.

Den föreslagna utredningen torde sålunda böra bland annat avse de medel, som nu gällande lagstiftning i vårt land medgåve för stävjande av sådana övergrepp, som här ovan avsåges, samt förslag rörande de former, under vilka sådana medel borde tillgripas, varvid avseende särskilt torde böra fästas vid nödiga garantier till skyddande av näringslivets befogade intressen. Ävenså torde utredningen böra omfatta en fortsatt närmare redogörelse för de särskilda lagstiftningsåtgärder, som under senaste tid genomförts i andra länder med förhållanden jämförliga med vårt lands samt verkningarna av sådan lagstiftning.

Bland de medel för beivrande av monopolmissbruk, som torde kunna av inspektionsmyndigheten användas utan genomförande av något för svensk lagstiftning främmande kunde i första rummet framhållas *direkta hänvändelser till vederbörande företag eller sammanslutningar beträffande önskade ändringar i fråga om prispolitik eller affärsmetoder.* Därest sådan hänvändelse icke ledde vare sig till ändring eller tillfredsställande förklaring, torde *anmälan till Kungl. Maj:t om de anmärkta förhållandena* kunna tillgripas.

Redan i ingivandet av sådan anmälan torde, bland annat, genom den stimulering till upptagande av utomstående konkurrens, som densamma i vissa fall skulle innebära, kunna ligga en viss möjlighet till vinnande av rättelse i påtalade missförhållanden. Emellertid torde, sasom särskilt framhållits av Sveriges industriförbund, en sådan anmälan, i den mån den vore offentlig handling, kunna befaras i vissa fall i otillbörlig grad skada industri-företag och torde dessutom i sådana fall hårdare drabba lojala företag än mera hänsynslöst ledda dylika. Anmälan borde därför tillgripas med största varsamhet och garantier mot förhastande beredas.

Bland de åtgärder, som ytterligare skulle såsom korrektiv kunna ifrågakomma, borde nämnas *en tillfällig suspension eller nedsättning av gällande tullsatser* för sådan vara, som befunes vara utsatt för oskäligen prisstegring till följd av inhemsk monopolistisk verksamhet. *Vidare skulle eventuellt såsom yttersta medel kunna tänkas, att Kungl. Maj:t på därom av inspektionsmyndigheten gjord framställning beslöte antingen exportförbud för vissa varuslag eller införande av maximipris för desamma.* Utan att närmare ingå på lämpligheten av sådana åtgärder, ansåge sig kollegium nu endast böra framhålla, hurusom av krigsårens erfarenhet syntes otvetydigt framgå, att sådana åtgärder endast borde i yttersta nödfall tillgripas.

Bland de än längre gående skydds- eller bestraffningsåtgärder mot kartellers och trustmonopols övergrepp, som i utländsk lagstiftning kommit till användning eller föreslagits, finge framhållas: upplösning av aktiebolag eller andra ekonomiska organisationer av monopolistisk trustnatur, upplösning av och förbud mot kartellsammanslutningar, expropriation för statens eller kommuns räkning av företag samt statskonkurrens direkt eller genom subvention av från monopolet fristående företag m. m. Ehuru hithörande åtgärder, som hittills så gott som uteslutande prövats i länder, där trustmissbruk och förtryck genom privata näringsmonopol och sammanslutningar erhållit en om-

fattning och karaktär utan motsvarighet i vårt land, torde strida mot den här allmänt rådande uppfattningen av näringsfriheten och icke syntes kollegium ägnade att under nuvarande förhållande vinna tillämpning hos oss, torde dock ett utredande och klarläggande av dylika lagstiftningsåtgärders art och verkningar vara önskligt.

Med stöd av det ovan anförda har kommerskollegium hemställt, att det remitterade provisoriska lagförslaget icke måtte läggas till grund för lagstiftning i ämnet, att i stället förslag utarbetades dels till definitiv lagstiftning för stävande av privatmonopolistiska missbruk och övergrepp, dels ock till organisation av inspektionsmyndighet över monopolistiska sammanslutningar, allt i enlighet med de grundlinjer, som av kollegium uppdragits, samt att förslag jämväl utarbetades till nödiga ändringar i tryckfrihetsförordningen för beredande av skydd för vissa uppgifter, lämnade till sagda myndighet.

För den händelse trustlagstiftningskommitténs förslag skulle komma att läggas till grund för blivande lagstiftning i ämnet, har kommerskollegium uttalat sig för att under »företag» i förslagets mening måtte komma att falla ej blott — vad som närmast avsetts — företag inom industri, hantverk, handel och rederirörelse, utan jämväl monopolistiska sammanslutningar av jordbruksproducenter, vilka sammanslutningar till sina verkningar kunde för konsumenterna vara av minst lika stor betydelse som industrikartellerna. Till förebyggande av att under den ifrågasatta kommissionens arbetsuppgifter skulle komma att falla även lönestriderna emellan arbetsgivar- och arbetarorganisationer borde däremot från lagens tillämpning uttryckligen undantagas såväl arbetarnas som arbetsgivarnas fackliga sammanslutningar, i den mån de avsåge att reglera arbets- och lönevillkor. Kollegium ansåge det vidare med fog kunna ifrågasättas, om ej den i förslaget stadgade upplysningsskyldigheten borde kunna begränsas till att gälla endast respektive företags eller sammanslutningars ledning.

Det av trustlagstiftningskommittén avgivna betänkandet har, såsom i föreliggande motion anmärkts, icke hittills föranlett något Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen.

Enligt vad utskottet inhämtat har Kungl. Maj:t genom beslut den 7 april 1923 överlämnat handlingarna i berörda ärende till *socialiseringsnämnden* för att tagas i övervägande vid sagda nämnds fullgörande av det åt densamma lämnade uppdrag.

Tillsatt den 22 juni 1920 eller samtidigt med trustlagstiftningskommittén har socialiseringsnämnden till uppgift att verkställa utredning angående lämpligheten och betingelserna för ett överförande i samhällets ägo eller under samhällelig kontroll av naturtillgångar och produktionsmedel, som äro för landets ekonomi och befolkningens välfärd av större vikt eller eljest prövas böra omhänderhavas av samhälleliga organ.

I det anförande till statsrådsprotokollet vid nämndens tillsättande, vari dåvarande statsministern uppdrog riktlinjerna för nämndens arbete, framhölls

Trustlagstiftningskommitténs betänkande överlämnat till socialiseringsnämnden.

bl. a., hurusom den samhälleliga affärsverksamheten under senare tiden alltmera utvidgats, samt lämnades en översikt å olika hittills hos oss använda sätt för lösning av det organisatoriska problemet vid enskilda företags överförande i allmän ägo eller under allmän kontroll. I sistnämnda hänseenden erinrades bl. a. om den såsom monopol för statens räkning under form av aktiebolag bedrivna tobakstillverkningen, om statens ställning till A.-B. Vin- och Spritcentralen och om den särskilda form för blandad stats- och enskild besittning, som tillämpats vid statens uppgörelse med Grängesbergsbolaget. Efter att hava hänvisat även till utländska förebilder å särskilda, »samhälls-ekonomiska» bolag eller anstalter för förvaltningen av socialiserade företag samt efter att tillika hava erinrat om att organiserad samverkan mellan konsumenterna jämväl kunde komma att direkt uppbära vissa företag, framhöll statsministern bl. a., att utredningen i ärendet borde upptaga till prövning både frågan om de områden, för vilka en socialisering vore påkallad, och frågan om de former, under vilka den borde komma till utförande. Det gällde å ena sidan att företaga speciella undersökningar rörande behovet och lämpligheten av att viss rörelse dreves för det allmännas räkning, de ekonomiska, tekniska och organisatoriska betingelserna härför, de förberedande åtgärder som erfordrades m. m. Men å andra sidan borde utredningen även avse en prövning, i vad mån vissa allmänna normer borde på lagstiftningens väg eller eljest uppställas, t. ex. i vilka hänseenden en utsträckning av gällande expropriationsgrunder vore påkallad samt revision av reglerna om ersättning vid inlösen nödvändig, huruvida särskilda anordningar påkallades för finansieringen vid övergång till statlig eller kommunal drift m. m. — Så snart och i den mån omständigheterna det påkallade borde nämnden genom särskild lag bemyndigas att infordra från vederbörande näringsföretag alla de upplysningar, som för dess utredningar funnes behöfliga. — I vad mån åt nämnden borde uppdragas att medverka vid verkställandet av en av statsmakterna beslutad socialiseringsåtgärd borde ankomma på senare övervägande och beslut.

Enligt de till riksdagen lämnade berättelser om kommittéer och sakkunnige har det huvudproblem, som hittills sysselsatt nämnden, varit spörsmålet om förvaltningen av de utav det allmänna ägda och drivna företag samt i anslutning därtill utformandet av principiella riktlinjer för erforderlig omläggning av statens affärsverksamhet.

*Ifrågasatt
särskild kon-
troll över
monopolis-
tiska företag
av stats-
finansiell be-
tydelse.*

I detta sammanhang må erinras, att uti en av herr Olsson i Kullenbergs-
torp vid 1922 års riksdag väckt motion II:196 påyrkades, att statsrevisionens granskning måtte komma att omfatta även sådana monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse, vilka tillskapats genom statens direkta åtgärd utan att drivas av staten själv. I skrivelse den 23 maj samma år hemställde riksdagen med anledning av berörda motion hos Kungl. Maj:t om utredning angående åvägabringandet av en statlig revision genom statsrevisionen eller på annat sätt rörande förvaltningen av dylika monopolis-

tiska företag, särskilt A.-B. Vin- och Spritcentralen och A.-B. Tobaksmonopolet. Utredning i detta hänseende har sedermera jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 oktober 1923 av chefen för finansdepartementet uppdragits åt särskilda sakkunniga.

Efter det att trustlagstiftningskommittén avgivit sitt betänkande, hava slutförts tvenne andra av sakkunniga verkställda utredningar, vilka haft till föremål vissa med nämnda kommittés arbetsuppgift närbesläktade spörsmål, nämligen de av de s. k. mellanhandssakkunniga och prisockersakkunniga respektive den 17 juni 1922 och den 4 december 1922 avlämnade utredningarna.

Mellanhandssakkunniga.

Mellanhandssakkunniga, vilka jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 juli 1920 tillkallats av chefen för jordbruksdepartementet, hade till uppgift att verkställa utredning angående avhjälpande av olägenheterna av mellanhandssystemet vid livsmedelshandeln ävensom vid handeln med vissa till nödvändighetsvaror hänförliga alster av industri och hantverk. I sitt i ämnet avgivna betänkande hava de sakkunniga förklarat sig finna lagstiftnings- eller andra tvångsåtgärder för avhjälpande av de ifrågavarande olägenheterna vara förenade med stora vanskligheter och föga effektiva samt därför lämnat dylika åtgärder helt ur räkningen. Däremot hava av de sakkunniga för ändamålet ifrågasatts vissa praktiska åtgärder, syftande till att möjliggöra påvisande och offentliggörande av å förevarande område förekommande missförhållanden. I sådant hänseende hava av de sakkunniga föreslagits dels åtgärder till organiserande och upprätthållande genom socialstyrelsens försorg av en fortlöpande statistik över producentpriser och dels tillsättande genom vederbörande samhällets försorg av kommunala prisnämnder med uppgift att följa prisbildningen inom orten. Såsom bästa medlet till undanröjande av de ifrågavarande olägenheterna har emellertid av de sakkunniga framhävts en såsom önskelig betecknad allt kraftigare utveckling av den kooperativa verksamheten bland såväl konsumenter som producenter.

De mellanhandssakkunnigas betänkande, över vilket yttranden inforrats från respektive verk och myndigheter, läser i övrigt ej hittills hava föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Prisockersakkunniga, vilka jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 april 1920 tillkallats av chefen för justitiedepartementet, hade till uppgift att inom departementet biträda vid undersökning av lämpligheten av en lagstiftning rörande prisocker. De sakkunnigas den 4 december 1922 i ämnet avgivna betänkande innefattade ett *förslag till lag angående oskälighandelens vinst*. I betänkandet, vid vilket fogats en översikt av de senare årens utländska prisockerlagstiftning, har även frågan om maktmissbruk i prishänseende från monopolistiska sammanslutningars sida blivit belyst; och hava de sakkunniga av närmare anförda skäl ansett det kunna ifrågasättas, om en lag-

Prisocker-sakkunniga.

stiftning i enlighet med det av dem avgivna förslaget borde genomföras annorledes än i sammanhang med avgörandet av frågan om genomförandet av ifrågasatt trustlagstiftning och statsmakternas ställningstagande till frågor i övrigt å näringslagstiftningens område.

De prisockersakkunnigas betänkande, vilket ej blivit till tryck befördrat, har, såvitt utskottet erfarit, ej hittills föranlett annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att detsamma genom beslut den 7 april 1923 överlämnats till socialiseringsnämnden för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

*Tull- och
traktat-
kommittén.*

Såsom av den föregående framställningen framgår, äger frågan om regleringsåtgärder från statens sida gent emot enskilda företag av monopolistisk natur nära samband med arten av det tullsystem, som är rådande. Den utredning angående det hos oss gällande tullsystemets verkningar, som den 31 januari 1919 uppdragits åt den då tillsatta *tull- och traktatkommittén* och vilken utredning inom den närmaste framtiden är att förväntas slutförd, kommer med all säkerhet att lämna åtskilligt material till ytterligare belysning av det nu föreliggande spörsmålet. Enligt vad berättelsen till fjol-årets riksdag rörande kommittéer och sakkunniga utvisar, har genom tull- och traktatkommitténs föranstaltande en kompletterande utredning skett rörande monopolistiska sammanslutningar inom den svenska industrien med särskild hänsyn till tullskyddets inverkan därå.

*Utvecklingen
å ifråga-
varande om-
råde de senare
åren i Dan-
mark och
Norge.*

Då det för bedömandet av det i motionen avsedda spörsmålet syntts utskottet vara av intresse att äga kännedom om utvecklingen å ifrågavarande område under de senare åren i Danmark och Norge, har utskottet härutinnan sökt erhålla upplysningar från kommerskollegii upplysningssektion samt därvid bekommit följande uppgifter i nu nämnda hänseenden:

Danmark: Sedan med den vidare behandlingen av förslaget om trustlag på hösten 1921 förklarats skola anstå, synes frågan icke hava varit föremål för dryftande i Danmark. Några rapporter eller tidningsurklipp i saken finnas icke tillgängliga hos kommerskollegium, och vid en genomgång av danska facktidsskrifter för 1922 och 1923 hava inga upplysningar i ämnet stått att erhålla.

Norge: Över det i augusti 1921 framlagda förslaget till permanent trustlagstiftning hava under åren 1922 och 1923 yttranden avgivits av näringsidkarekorporationer m. fl.; och har förslaget därvid rönt motstånd från bl. a. Norges Industriforbund, den Norske Bankforening och Christiania Handelsstands Forening.

I statsverkspropositionen till 1924 års storting har meddelats, att det inom kort komme att framläggas en proposition med förslag till lag om trustar m. m. Något senare meddelande om den sålunda avsedda propositionen har icke ingått.

Vad beträffar den provisoriska lagstiftningen på området må nämnas, att statens prisdirektorat, som har att emottaga anmälningar om konkurrens-

inskränkande sammanslutningar m. m., måst på grund av bristande fullgörande av bestämmelserna om dylik anmälan utfärda ett cirkulär, vari med framhävande av straffhot lämnats erinran om anmälningsplikten.

Frågan om vidtagande av statliga regleringsåtgärder gent emot inom näringslivet förekommande monopolistiska sammanslutningar är, enligt vad erfarenheten noggsamt visar, ett synnerligen invecklat och svårlöst problem. Att dylika sammanslutningar äro att räkna såsom en naturlig utvecklingsprocess å hithörande område samt i mångt och mycket ägnade att medföra verkningar av för samhällslivet gynnsam art torde alltmera allmänt inses. Samtidigt torde emellertid få anses obestriddigt, att missbruk av dylika sammanslutningars monopolställning förekommit och även för framtiden kunna befaras, samt att till avvärjande av därav följande olägenheter nödig kontroll å området bör från det allmännas sida åvägabringas. Ett uttryck för denna uppfattning torde ock ligga i riksdagens den 23 april 1920 i ämnet till Kungl. Maj:t avlätna skrivelse. Vid behandlingen inom riksdagen av nämnda skrivelseförslag förekommo ej stridiga meningar angående behovet av statliga kontrollåtgärder beträffande ifrågavarande monopolbildningar, utan gällde meningsskiljaktigheten, såsom av den föregående redogörelsen framgår, huruvida riksdagen skulle under hänvisning till förebilder i då föreliggande engelska och danska regeringsförslag påkalla förslag till en provisorisk lagstiftning i ämnet eller — såsom minoriteten påyrkade — hemställa om en allsidig, av nämnda förebilder obunden utredning i frågan samt om framläggande av de förslag, vartill denna utredning kunde komma att föranleda. Det av trustlagstiftningskommittén sedermera i enlighet med riksdagens skrivelse utarbetade lagförslaget syftar till att för en period av tre år få till stånd en mångtalig kommission med vittgående befogenheter med den dubbla uppgiften att verka på en gång såsom utredande kommitté och såsom kontrollorgan. Emot detta förslag hava i de däröver avgivna yttrandena framställts tungt vägande erinringar i skilda hänseenden; och torde det kunna förutsättas, att från Kungl. Maj:ts sida ej är att förvänta något förslag till lagstiftning i ämnet i enlighet med de riktlinjer, som innefattas i det av kommittén avgivna förslaget.

Motionärerna påkalla ej heller framläggandet av ett å dylika linjer fotat lagförslag i ämnet, utan hemställa i motionerna — utan att inlåta sig å det av dem avsedda innehållet i den påyrkade lagstiftningen — om avlåtande av en framställning till Kungl. Maj:t med begäran, att till nu pågående riksdag måtte framläggas förslag till lagstiftning rörande statskontroll över monopolbildningar inom vårt näringsliv. Att i det skick, vari förevarande spörsmål nu föreligger, förutsätta framläggande redan vid innevarande riksdag av förslag till den av motionärerna sålunda åsyftade lagstiftningen synes utskottet vara uteslutet.

Vid bedömandet, huruvida grundad anledning nu förefinnes till avlåtande av en ny skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet, förtjänar erinras, att varken

den tidigare riksdagsskrivelsen, som ju åsyftade en provisorisk ordning för frågans lösning, emot vilken vid dess praktiska utformande starka erinringar gjorts, eller innehållet i tull- och traktatkommitténs blivande betänkande torde utgöra en borgen för att Kungl. Maj:t utan förnyat initiativ från riksdagens sida finner anledning att ånyo upptaga frågan i syfte att söka bringa densamma till en lösning. Med fästast avseende härå och då frågan är av den samhälleliga vikt och betydelse, att den ej utan olägenhet kan undanskjutas, finner utskottet sig böra med anledning av motionerna tillstyrka avlåtandet av en ny skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

I denna synes utskottet hemställan böra göras om dels fullföljande av den redan verkställda utredningen å hithörande område i syfte att såmedelst få ytterligare klarlagt, vilka åtgärder som lämpligen böra vidtagas för att genom ett statens organ få åvägabragt en fortlöpande översikt och kontroll över monopolistiska sammanslutningar inom vårt lands näringsliv, och dels om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill berörda utredning kan föranleda.

Vid den sålunda ifrågasatta utredningen bör givetvis vederbörligt beaktande lämnas åt de erinringar och uttalanden, som i yttrandena över trustlagstiftningskommitténs betänkande gjorts beträffande bl. a. bestämningen och avgränsningen av de monopolistiska sammanslutningar, som avses att träffas av den kontrollerande verksamheten, arten av samma verksamhet, de medel, som vid dess utövande må komma till användning för stävjande av förekommande missbruk av innehavd monopolställning, formerna för dylika medels tillitande, beredandet av nödig sekretess rörande de av respektive företagare till den kontrollerande myndigheten lämnade uppgifter samt den lämpligaste organisationen av samma myndighet m. m. I sistnämnda hänseende har föreslagits, att den ifrågasatta kontrollerande verksamheten skulle uppdragas antingen åt en särskild trustinspektör eller en befattningshavare i handelsdepartementet med rådgivande representanter, i bådadera fallen, för näringslivet och konsumentintressena eller ock åt något av statens ämbetsverk såsom kommerskollegium. Varken i nu nämnda eller övriga hithörande spörsmål synes med hänsyn till den föreslagna ytterligare utredningen i frågan riksdagen nu lämpligen böra närmare uttala sig.

Önskligt synes emellertid vara, att, därest för beredande av betryggande sekretess för ovan berörda uppgifter jämte andra i kommerskollegii yttrande omförmälda handlingar ändring av tryckfrihetsförordningen befinnes erforderlig, förslag därom kunde om möjligt bliva framlagt redan till innevarande års riksdag, så att icke till följd av underlåtenhet därutinnan tiden för genomförandet av den tilltänkta kontrollanordningen må komma att över hövan förskjutas.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl.

Maj:t ville låta fullfölja ovan berörda, redan verkställda utredning för vinnande genom lämpligt statsorgan av en fortlöpande kontroll över monopolistiskasammanslutningar å näringslivets område ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 4 mars 1924.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petrén, von Sydow, Alfred Petrén,* Linder,* greve Spens, von Koch, Sigfrid Hansson* och *Schedin*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar,* *Hagman,* Karlsson* i Gasabäck, *Hage, Magnusson* i Skövde, *Johanson* i Stockholm.* *Nilsson* i Vibberbo och *Sundling*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *von Sydow*, greve *Spens* och *Magnusson* i Skövde, vilka anfrt följande.

Då frågan genom en föregående riksdagsskrivelse blivit framlagd till Kungl. Maj:ts prövning och eventuella åtgärd och då, särskilt med hänsyn till de förändrade förhållanden, som inträtt efter nämnda riksdagsskrivelses avlåtande, anledning synes saknas att nu göra en ytterligare hänvändelse till Kungl. Maj:t i frågan, anse vi, att utskottet bort föreslå, att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.